

2. Мониторинг социально-экономического развития регионов Автономной Республики Крым за 2003 г. /статистический бюллетень. – Симферополь, 2004. – 72 с.
3. Статистичний щорічник Автономної Республіки Крим за 2003 рік: довідкове видання / Головне управління статистики в Автономній Республіці Крим (том 2) – Симферополь, 2004. – 342 с.
4. Статистичний щорічник Автономної Республіки Крим за 2002 рік: довідкове видання / Головне управління статистики в Автономній Республіці Крим – Симферополь, 2003. – 604 с.
5. Бороденко Л.И., Тимченко З.В. Туристско-рекреационные ресурсы Кировского района // Культура народов Причерноморья. – 2003. – №45.

Гулич О.І.

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ ПІДХІД ЯК МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ КУРОРТНО-ОЗДОРОВЧИХ ТЕРИТОРІЙ

Впровадження нових механізмів господарювання потребує також і нових підходів до формування механізмів розвитку курортів. Класична парадигма визначала примат ресурсів (перш за все, природних лікувальних і оздоровчих) як визначального чинника розвитку санаторно-курортного лікування і оздоровлення на певній території. Характер цих ресурсів, їх поєднання з культурно-історичним та інфраструктурним забезпеченням території визначали рівень та масштаби курортно-оздоровчих територіальних систем різного рівня та класу, їх спеціалізацію. Безумовно, значення ресурсів у розвитку та функціонуванні курорту, особливо як курортно-оздоровчих екосоціосистем, незаперечне, оскільки ресурси є властивістю території, так само як географічне положення. Їх поєднання визначає рівень привабливості території для розвитку санаторно-курортного лікування та оздоровчого відпочинку і впливає на формування попиту. Але дедалі більше в розвитку санаторно-курортного лікування і відпочинку увага акцентується на ролі закону порівняльних переваг, що забезпечує порівняльні переваги певної території (курорту) перед іншими подібними територіями (курортами) і впливає на формування пропозиції, відповідно створюючи попит.

Створення на базі ряду санаторіїв та санаторних комплексів закритих акціонерних товариств, поява приватних закладів санаторно-курортного і відпочинкового типу вимагають відпрацювання механізмів погодженості дій як між учасниками надання санаторно-курортних послуг різних форм власності і підпорядкованості, так і з відповідними територіальними структурними підрозділами; узгодження малого і середнього бізнесу з інтересами місцевих та державних органів влади. Таким чином, ефективна територіальна організація санаторно-курортного лікування на курортах як поліфункціональних територіально-господарських систем стає одним із головних питань.

Перехід від етапу ресурсно-детермінованого в формуванні територіальних курортно-оздоровчих систем до етапу цільового, орієнтованого на створення попиту на санаторно-курортні послуги, коли створення курортно-оздоровчих систем визначається ефективністю їх функціонування на мінімізації витрат (за рахунок гнучкої податкової, фінансово-валютної, кредитної політики тощо) потребує відповідного методологічного переосмислення існуючих реалій та світового досвіду. На сучасному етапі слід спиратися на діючі економічні закони та ринкові механізми функціонування курортно-оздоровчих територій. Провідною парадигмою стає еколого-економічна ефективність функціонування курортно-оздоровчих територій, яка визначається балансом попиту-пропозиції та вимогами дотримання екологічно збалансованого розвитку.

Виникає необхідність в оцінці курорту та курортної місцевості для потреб ефективного розвитку санаторно-курортного лікування та оздоровчого відпочинку та забезпечення їх суспільних функцій. Ця оцінка включає:

а) розробку методик визначення потреби в санаторно-курортному лікуванні та оздоровчому відпочинку, потенційного та реального попиту на санаторно-курортні та відпочинкові послуги, які б відбивали регіональну специфіку;

б) розробку методик оцінки рекреаційної привабливості курортних територій та розробку відповідних методик оцінки можливостей використання територій для санаторно-курортного лікування і рекреації, які б враховували регіональні відмінності ресурсного, інфраструктурного забезпечення, кількісні та якісні характеристики об'єктів, інвестиційну привабливість територій тощо. Тобто, потрібна методика оцінки території з точки зору ефективності розвитку санаторно-курортного лікування та оздоровчого відпочинку, кадастрова оцінка території, яка б враховувала виконання санаторно-курортним лікуванням трьох взаємопов'язаних функцій: соціальної, екологічної і економічної.

Вітчизняна практика з формування механізмів розвитку курортної діяльності потребує більш глибокого усвідомлення тенденцій і закономірностей її організації, можливостей, способів та форм застосування досвіду інших країн.

Для сучасного етапу розвитку курортної діяльності характерним є зростання значення регіоналізації управління її розвитком для верхніх рівнів регулювання, вироблення погоджених стратегій розвитку державного і регіонального рівнів. Координація дій структур різних управлінських рівнів по вирішенню комплексних проблем регіонального курортного розвитку потребує поетапного здійснення ряду завдань.

Першочерговою є необхідність вирішення проблем і завдань регіоналізації на верхньому, державному рівні управління. На цьому рівні проходить обґрунтування стратегії, вибір пріоритетів і визначення цілей регіонального розвитку курортно-оздоровчих систем, розробка систем показників, інноваційних форм їх організації тощо.

Наступний етап – вирішення комплексних проблем регіональної курортно-оздоровчої діяльності шля-

хом правильного вибору пріоритетів на програмній основі.

Концепція програмно-цільового планування і управління визначає лише пріоритетні напрями курортно-оздоровчої діяльності з переліком важливих проблем, пов'язаних з вирішенням масштабних завдань довготермінового розвитку. Основою механізму використання програмно-цільового підходу є вибір проблем, оцінка напрямів їх вирішення через відповідні цільові програми. При цьому функції органів державного управління полягають в регулюванні, координації, контролі, економічній, правовій і організаційній підтримці цільових програм і проектів.

В проведенні комплексного дослідження стану і визначенні перспектив регіонального розвитку санаторно-курортної сфери можна виділити наступні етапи:

- оцінка регіонального курортно-оздоровчого потенціалу за ступенем і можливістю розвитку різних видів і форм санаторно-курортного лікування і оздоровчого відпочинку;
- визначення величин потоків рекреантів і їх характеристик;
- дослідження рівня розвитку інфраструктури і можливостей пропозицій курортно-оздоровчих послуг в регіоні;
- дослідження і виявлення факторів, які формують попит на курортно-оздоровчий продукт регіону; оцінка рівня попиту при різних якісних і кількісних значеннях цих факторів;
- дослідження процесу курортно-оздоровчого споживання в регіоні на основі збору та узагальнення даних про курортно-оздоровчі видатки.

Комплексні програми розвитку курортів і курортних місцевостей регіону дають можливість найбільш повно узгоджувати галузеву специфіку розвитку санаторно-курортних і відпочинкових субгалузей із завданнями ефективного і оптимального соціально-економічного розвитку окремих територій на засадах екологічної збалансованості. Зважаючи на те, що в формуванні курортно-оздоровчого продукту значна частка припадає на інші галузі: соціальну і виробничу інфраструктуру, громадське харчування, транспорт, зв'язок, житлово-комунальне господарство і т. п., підприємства і заклади яких в переважній своїй більшості мають регіональне підпорядкування, врахування територіальних аспектів, особливостей і пріоритетів при курортно-оздоровчому розвитку стає не просто бажаним, а дуже часто – головним і першочерговим завданням.

За існуючих підходів розробка програм розвитку курортів і курортних місцевостей базувалася на галузевому або ж територіально-галузевому принципі, за яким розвиток окремих курортів був представлений як складова розвитку санаторно-курортної галузі чи у складі програм соціально-економічного розвитку території (область, регіон, держава).

На сьогодні схвалена Концепція розвитку санаторно-курортної галузі [1] розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. №231-р, подані на розгляд проект Державної програми розвитку санаторно-курортної галузі України на 2005-2015 рр. [2] та проект Концепції розвитку українських курортів [3]. У них, на жаль, збережені традиційні підходи до розробки концепцій та програм, за якими основна мета та способи її досягнення спрямовані на забезпечення високих показників соціально-економічного розвитку санаторно-курортної галузі при дотриманні певних екологічних стандартів. Про формування засад стійкого екологічно збалансованого розвитку курортів у цих документах не йдеться. Прийняття цих документів у запропонованому вигляді не дасть можливості здійснити крок вперед на шляху закладення основ екологічно збалансованого розвитку курортно-оздоровчих територій як екосоціосистем рекреаційного типу.

Забезпечення екологічно збалансованого розвитку курортно-оздоровчих територій вимагає вирішення подвійного завдання: забезпечення відповідної якості навколишнього середовища і достатньо високого соціально-економічного розвитку території.

Поєднання таких різних, досить часто взаємно суперечних, завдань в одному програмному документі представляє певні труднощі, особливо ж при галузевому підході. Адже при існуючому визначенні рівня соціально-економічного розвитку і його ефективності через показники ВВП і ВНП на душу населення, доходів бюджету, рівня зайнятості тощо передбачається нарощування та інтенсифікація господарського розвитку і включення у виробничі процеси додаткових об'ємів природних ресурсів (виснаження природного капіталу), що неминуче веде до погіршення стану навколишнього середовища. Це, фактично, означає погіршення якості навколишнього середовища. Покращення одних показників розвитку відбувається за одночасного (і за рахунок) погіршення інших показників. Дія таких механізмів не забезпечує екологічно збалансованого розвитку.

Формування стратегії та концепції розвитку курортно-оздоровчих територій має відбуватись за погодженості та фіксувати результати та умови домовленостей сторін у наступних випадках:

Враховування масштабів і темпів розвитку санаторно-курортної сфери курортно-оздоровчих територій відповідно до загальнодержавних і регіональних пріоритетів розвитку, потреб суспільства у санаторно-курортному лікуванні та оздоровчому відпочинку, потенційних можливостей та еколого-економічних обмежень нарощування об'ємів санаторно-курортних послуг у кожному конкретному випадку (для кожного курорту).

Поєднання і узгодження інтересів розвитку курортного комплексу (санаторно-курортні заклади, інфраструктура, гідрологічні режимні станції, служби державного нагляду і охорони тощо) із інтересами громади курорту та розвитку території їх мешкання.

Погодження інтересів в рамках міждержавних угод, конвенцій, протоколів щодо розвитку територій, що представляють взаємну зацікавленість (Карпатський Єврорегіон, Єврорегіон "Буг", транскордонні території тощо).

Формування концепції та програми розвитку курортно-оздоровчої території як курортно-оздоровчої екосоціосистеми та територіально-господарської системи має враховувати та погоджувати завдання переходу до екологічно-збалансованого розвитку системи вищого рівня (держави, регіону, області) та нагромадженого досвіду розвитку подібних локальних екосоціосистем, завдань близької та віддаленої перспективи розвитку, часових вимог і обмежень, взаємовпливів інших локальних систем даного рівня та систем інших рівнів.

При розробці локальних концепцій і програм доводиться орієнтуватися на загальні підходи і принципи екологічно збалансованого розвитку та завдання вирішення існуючих проблем в межах локальних екосоціосистем.

Джерела та література

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. №231-р “Про схвалення Концепції розвитку санаторно-курортної галузі”.
2. Державна програма розвитку санаторно-курортної галузі України на 2005-2015 рр.(проект).
3. Концепція розвитку українських курортів (проект).

Забалдина Ю.Б.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОН'ЮНКТУРИ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

У сучасній регіоналістиці поступово формується нове ставлення до регіонального економічного розвитку. Простір національного ринку, обмежений державними кордонами, все частіше розглядається науковцями як сукупність регіональних ринків. Кожна регіональна ринкова система підлягає глибокому, комплексному аналізу, результатом якого стає “агредований інтегральний висновок щодо економічного стану регіону, сформований на основі синтезу багатьох категорій інформації”[7, с.92]. Важливим етапом дослідження регіонального ринку є вивчення ринкової кон'юнктури – конкретної економічної ситуації, що склалась на ринку на певний момент або проміжок часу під впливом комплексу факторів [1, с.133].

Методологія кон'юнктурних досліджень детально розглядається у наукових джерелах маркетингової тематики, але основний наголос в них робиться на вирішенні вузького кола проблем конкретного підприємства або групи підприємств. Інша група дослідників [1, 5, 8] орієнтує свої методологічні розробки на отримання об'єктивної та повної оцінки стану ринку для подальшого використання з різними цілями на макро-, мезо- або мікрорівнях.

Метою цього дослідження є конкретизація методик аналізу ринкової кон'юнктури відносно регіональних ринків туристичних послуг і розробка системи показників кон'юнктурного аналізу.

Сучасні кон'юнктурні дослідження характеризуються поєднанням статистичних та експертних методів і вимагають великого обсягу інформації щодо рівня, структури, динаміки та варіабельності основних індикаторів ринку (табл.1).

Таблиця 1. Система показників кон'юнктури туристичного ринку

	Показники
1. Пропозиція	1.1.Кількість закладів розміщення, санаторно-курортних і оздоровчих закладів
	1.2.Кількість місць у закладах розміщення, санаторно-курортних і оздоровчих закладах
	1.3.Кількість туроператорів і турагентів
	1.4.Вартість основних фондів туристичних підприємств
	1.5.Пропускна спроможність об'єктів туристичного показу
	1.6.Чисельність зайнятих у туристичній сфері регіону (в цілому та за окремими видами туристичної діяльності)
	1.7. Чисельність осіб, які проводять туристичну діяльність, пов'язану із туристичним супроводом, і мають дозвіл на здійснення такої діяльності
	1.8.Розподіл зайнятих у туризмі за типом підприємств, видами діяльності, статтю, віком, освітою
	1.9. Питома вага зайнятих у туризмі в загальній чисельності трудових ресурсів регіону
	1.10.Еластичність пропозиції за ціною
2. Попит	2.1.Величина турпотoku, структурована залежно від місця його формування, напрямку, соціально-демографічних і мотиваційних змінних
	2.2.Обсяг реалізації туристичних послуг у цілому та за кожною складовою тур потоку
	2.3.Кількість ліжко-днів (туроднів) у цілому та за кожною складовою турпотoku
	2.4.Обсяг реалізації туристичних послуг на один ліжко-день або туродень
	2.5.Середні тривалість перебування туристів у середньому та за кожною складовою тур потоку
	2.6.Витрати туристів залежно від етапу поїздки, виду туризму, категорії турпродукту, пункту маршруту та на одного туриста на один ліжко-день (туродень)
	2.7.Еластичність попиту за ціною, доходом або часом споживача
3. Ціни	3.1.Середній рівень цін на окремі туристичні послуги (залежно від їх класності) та турпродукт, для різних ринкових сегментів
	3.2.Структура цін на турпродукт і окремі туристичні послуги
	3.3.Варіація цін в межах однієї товарної групи, споживчого сегменту, сезону року
	3.4.Співвідношення цін